

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬКОГО
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

*Приватне право від давньоримських часів є породженням
вільного економічного розвитку, який неминуче вимагав звільнення
особистості від всіляких пут, вимагав свободи власності, свободи договорів,
заповітів, свободи волі при укладенні правочинів.*

Ярославна Шевченко

ПРАВОВА РЕФОРМА: концепція, мета, впровадження

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Матеріали

**VIII Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 23 листопада 2017 року)**

До 85-річчя професора

**Ярославни
ШЕВЧЕНКО
(1932-2017)**

Київ
Ніка-Центр
2017

Цей збірник виданий за меценатської підтримки
ТОВ «Онур Конструкціон Інтернешнл»

Правова реформа: концепція, мета, впровадження. Зб. наук. праць.
П68 Матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 лист. 2017 р.) / за заг.
ред. Н.М. Пархоменко, М.М. Шумила. — Київ : Ніка-Центр, 2017. —
486 с.

ISBN 978-966-7067-26-7

У збірнику вміщено тексти наукових доповідей та повідомлень, присвячених актуальним теоретичним та практичним проблемам права. Правова реформа розглядається з позиції теорії права, а також через призму галузевих наук. Відображено окремі аспекти реформування українського законодавства у контексті євроінтеграції України. Окремо розміщено статті-дослідження біографії та наукової спадщини провідного вченого юриста, професора Ярослави Шевченко (1932-2017), публікується її бібліографія, вибрані праці, список опублікованих праць та ін.

УДК 340

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Дизайн обкладинки: О. Разухін
Фото на обкладинці: «Професор Ярослава Шевченко (Київ)»

Ірина Михайлова ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ УГОДИ ПРО СПІВПРАЦЮ В ГАЛУЗІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ.....	286
Ірина Міма ХРИСТИЯНСЬКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ	288
Олеся Молявко ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПРИ СПАДКУВАННІ	292
Мирослава Муляр ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ З ПРАВОМ ЄС.....	294
Роман Неколяк ПРОЕКТ ДЕРЖБЮДЖЕТУ НА 2018 РІК ТА НАУКА	297
Армен Нерсисян ДЕПУТАТСЬКА НЕДОТОРКАНИСТЬ ТА НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ.....	300
Анастасія Нерсисян ПАТЕНТУВАННЯ БІОТЕХНОЛОГІЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС	304
Dr. Jarosław Niesiołowski REWOLUCJA I REFORMA W PRAWIE – SYGNALIZACJA PROBLEMÓW / РЕВОЛЮЦІЯ І РЕФОРМА В ПРАВІ – СИГНАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМ.....	307
Людмила Ніколенко ДОСЯГНЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ.....	310
Денис Новіков ОРТОДОКСАЛЬНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА СКЛАДОВА ДОКТРИНИ ТРУДОВОГО ПРАВА.....	313
Владислав Новіцький РЕФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	316
Наталія Опіщенко ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ СВІТУ: КОНТЕКСТ СЬОГОДЕННЯ.....	319
Олеся Отраднова «ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ» ЯК НАПРЯМ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕЛІКТНОГО ПРАВА	323
Олег Панасюк МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА.....	326
Наталія Пархоменко КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ (ОКРЕМІ АСПЕКТИ).....	329
Віда Петрилайте ПИТАННЯ ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛИТВИ	333
Оксана Пономаренко УНИФІКАЦІЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЕМЕЙНИХ ДОГОВОРІВ О ПРЕДОСТАВЛЕННІ СОДЕРЖАННЯ В УСЛОВІЯХ РЕФОРМИ СЕМЕЙНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА	338

Олег Простибоженко «ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПОДРУЖЖЯ ЯК СПІЛЬНОТИ»: ІДЕЯ ТА ПІДХОДИ ДО ЗМІСТОВНОГО НАПОВНЕННЯ	341
Александра Пузырёва О НЕКОТОРЫХ ТЕНДЕНЦИЯХ РАЗВИТИЯ ПРАВА СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЧАСТНОПРАВОВЫХ КОНСТРУКЦИЙ.....	345
Алла Радзівілл ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗАБОРОНИ НЕНАЛЕЖНОГО ПОВОДЖЕННЯ З ЛЮДИНОЮ У ВНУТРІШНЄ ПРАВО УКРАЇНИ. ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ	348
Олег Радченко ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ЧИСЛА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ (УЧАСНИКІВ АТО).....	350
Олена Рим СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ	353
Людмила Русаль СТРУКТУРА ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ	356
Сергій Сільченко ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕНСІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН ПІД ЧАС ЧЕРГОВОГО ЕТАПУ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ	359
Яна Сімутіна РЕФОРМА ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	362
Дмитро Сіренко СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ	364
Максим Скітейкін ЗАПОБІГАННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЮ ТВОРІВ, ЩО ПРОПАГУЮТЬ КУЛЬТ НАСИЛЬСТВА І ЖОРСТОКОСТІ, РАСОВУ, НАЦІОНАЛЬНУ ЧИ РЕЛІГІЙНУ НЕТЕРПИМІСТЬ ТА ДИСКРИМІНАЦІЮ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....	368
Євгеній Соломатін ПРОБЛЕМИ ПІДСЛІДНОСТІ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ.....	371
Оксана Стасів ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	373
Сергійч Сунегін ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ.....	376
Володимир Сухонос ПРАВОВА РЕФОРМА ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ ТА БЮРОКРАТИЗМУ: ЮРИСДИКЦІЙНИЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ	380
Gaabriel Tavits REFORM OF SOCIAL SECURITY LAW: WHY DO WE NEED GENERAL PART IN SOCIAL SECURITY LEGISLATION? / РЕФОРМА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ЧОМУ НАМ ПОТРІБНА ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА СОЦІАЛЬНО-ЗАХИСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	384

ського суспільства, оскільки взяті абстрактно всі ці поняття та «благі наміри» є байдужими з точки зору об'єктивної дихотомії добра і зла. Іншими словами, відірваність змісту цих понять від конкретного історично обумовленого соціокультурного середовища, невід'ємним елементом якого завжди є морально-релігійна система координат, означає, що вони можуть використовуватися та слугувати як досягненню загального та індивідуального блага (добра), так і сприяти соціальній деструкції та руйнації в їх багатоманітних формах прояву (злу). Адже абстрактна свобода як вічна цінність та основоположна сутнісна характеристика людини, онтологічна першооснова її життя, може бути звернена або використана як для досягнення найвищого добра і блага, так і найбільш низинного і непристойного зла.

Навіть якщо звернутися до такого основоположного принципу розвитку людської цивілізації та культури як гуманізм, то уявлення про його самоцінність та самодостатність не можна, принаймні, у повній мірі визнавати вірним, оскільки у такому разі за дужки виноситься надзвичайно важливі питання: що, власне, слід розуміти під поняттям «людина», які її основні ознаки, у чому полягає та проявляється гідність людини, які характерні риси людини та її вчинки схвалюються суспільством, а які засуджуються ним, які засоби досягнення благополуччя людини є корисними, а які — шкідливими чи небезпечними?

Володимир Сухонос,

*д.ю.н., професор, зав. кафедри конституційного права,
теорії та історії держави і права Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
(Суми)*

ПРАВОВА РЕФОРМА ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ ТА БЮРОКРАТИЗМУ: ЮРИСДИКЦІЙНИЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Загалом правову реформу можна визначити як зміну відповідних загальних функцій державного управління¹. При цьому, гносеологія державного управління розглядає останнє як вид діяльності органів держави, що має виконавчий і розпорядчий характер та полягає в їхньому організуючому впливі на суспільні відносини в економічній, соціально-культурній і адміністративно-політичній сферах шляхом застосування державно-владних повноважень². Зазвичай означені повноваження закріплюються у відповідних нормативно-правових, що

¹ Ющик О. І. Правова реформа: загальні поняття, проблеми здійснення в Україні / Ющик О. І. — К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. — С. 33.

² Авер'янов В. Б. Державне управління / В.Б. Авер'янов // Юридична енциклопедія : у 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998–2004. — Т. 2: Д–Й. — 1999. — С. 119.

здебільшого мають публічний характер. Це не лише тягне за собою можливість для громадян ознайомитися з правами та обов'язками державних службовців, а й веде до стабілізації діяльності останніх. Так складається бюрократія – тип організації, для якої характерним є спеціалізований розподіл праці, чітка управлінська ієрархія, правила та стандарти, а показники оцінки роботи засновані виключно на компетенції працівників¹.

На сьогодні поняття «бюрократії» є досить дискредитованим у зв'язку із численними прикладами негативного впливу чиновництва на суспільні відносини. Проте, на початку ХХ ст. бюрократія інколи розглядалася як прогресивне явище. Зокрема, М. Вебер вважав бюрократичне управління, що характеризується такими якостями, як «точність, стабільність, сувородисципліна, надійність і передбачуваність як для пана, так і для всіх, кого воно стосується, можливість як інтенсифікації, так і розширення поля його дій, а також універсальна застосовність для вирішення будь-яких завдань і невичерпні можливості чисто технічного вдосконалення» найраціональнішою формою панування².

Утім наприкінці ХХ ст. бюрократія все більшою мірою набуває характеру бюрократизму – сукупності «негативних явищ у діяльності апарату управління – неухважного ставлення до інтересів і потреб простих людей, канцелярських методів роботи, тяганини, формалізму, кар'єризму, прагнення до привілеїв тощо»³.

На нашу думку, це стало наслідком як суб'єктивних чинників, коли державні службовці, користуючись своїми повноваженнями, певним чином, виходили за їхні рамки або використовували їх на шкоду пересічним громадянам. Саме із суб'єктивним аспектом бюрократизму був пов'язаний фактор корупції. Проте, на нашу думку, досить впливовими є й об'єктивні чинники, що пов'язані із світовою постіндустріальною революцією, коли «учораšní» методи, принципи та правила ставали неадекватними поточній ситуації.

Утім, на нашу думку, бюрократія є нічим іншим як однією (на сьогодні домінуючою) державною технологією – обумовленими станом знань та загальною ефективністю способами досягнення мети, що встановлюється державою. Цей термін є дещо штучним і створеним за аналогією із запропонованою відомим футурологом та мислителем С. Лемом ідеєю існування «соціальних

¹ Мескон М. Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; [пер. с англ. А.К. Кушниренко и др.]. – М. : Дело, 1997. – С. 682.

² Вебер М. Хозяйство и общество: очерки понимающей социологии : в 4 т. / Макс Вебер ; сост., общ. ред. и предисл. Л. Г. Ионина ; [пер. с нем. Л.Г. Ионин, И.А. Сударикова, А.Н. Беляев и др.]. – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2016– . – Т. 1: Социология. – 2016. – С. 261.

³ Цветков В. В. Бюрократизм / В. В. Цветков // Юридична енциклопедія : у 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998–2004. – Т. 1: А–Г. – 1998. – С. 296.

технологій»¹. У даному випадку, окрім бюрократії, можна виділити небюрократичні державні технології – диктатуру, адхократію, креативну корпорацію, електронне урядування, соціальну ієрархію, розумну організацію тощо.

Саме до диктатури свого часу удалися більшовики, намагаючись подолати чиновницький «саботаж» (по суті, бюрократизм) в 1917-21 рр. Активно використав елементи диктатури й Лі Куан Ю, долаючи корупцію в Сінгапурі. Проте таке застосування диктаторських методів зазвичай носило юрисдикційний характер, адже використовувалося постфактум після вчинення акту бюрократизму або корупційного діяння.

Набагато ж більш ефективним можна вважати радикальний спосіб², який фактично знищує саме підґрунтя як для корупції, так і до бюрократизму. Таким способом є застосування небюрократичної або позакорупційної державної технології.

Зокрема, значний ефект має така державна технологія як електронне урядування.

В історії відомі три потужні спроби започаткувати електронне урядування: радянська (ЗДАС), чилійська (Кіберсін) та американська (Арпанет).

Зокрема, в РСР, на території України в рамках створення Загальнодержавної автоматизованої системи (ЗДАС) відбувалося будівництво Республіканської автоматизованої системи збору та обробки інформації для обліку, планування та управління народним господарством (РАС) Української РСР. Відповідальними за створення і реалізацію ескізного проекту організаціями були Головний науково-дослідний обчислювальний центр Держплану УРСР та Інститут кібернетики Академії наук УРСР³.

Водночас, вся робота над правовим забезпеченням РАС УРСР виконував відділ політико-правових проблем управління Інституту держави і права Академії наук УРСР (нині – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України). Зокрема, ним були виявлені п'ять основних проблем (напрямків) формування та функціонування РАС УРСР: 1) організаційно-правові питання створення РАС УРСР; 2) господарсько-правові відносини у зв'язку із створенням РАС УРСР; 3) правове становище обчислювальних центрів в РАС УРСР та господарсько-правові аспекти їхньої діяльності; 4) правові питання інформаційного забезпечення РАС УРСР; 5) створення автоматизованої інформаційно-довідної системи з права⁴.

¹ Лем С. Сумма технологии / С. Лем ; [пер. с польск. под ред. С. Переслгина и Н. Ютанова]. – М. : АСТ; СПб. : Terra Fantastica, 2002. – С. 22. – (Philosophy).

² Сухонос В. В. Глава держави у державному механізмі: конституційно-правовий статус : [монографія] / Володимир Вікторович Сухонос ; передм. Ю.С. Шемшученка ; [наук. ред. О.В. Скрипнюк]. – Суми : Еллада-S, 2015. – С. 45.

³ Глушкова В. В. Научные и организационные принципы информационного общества в проекте ОГАС 1980 / В. В. Глушкова, А. А. Морозов, С. А. Жабин // Гиля : научный вестник : сб. науч. работ. – 2013. – Вып. 71. – С. 921–926.

⁴ Цветков В. В. Правовые проблемы создания и функционирования РАС УССР / В.В. Цветков, Е.Ф. Мельник, В.Ф. Сиренко // Правоведение. – 1975. – № 4. – С. 98–103.

Утім, в цілому, проект мав істотні вади. Як визначав викладач Масачусетського технологічного інституту В. Герович: «Радянські кібернетики уявляли собі автоматизовану систему управління як єдину органічну систему, пронизану зворотнім зв'язком. Але при цьому вони парадоксальним чином вважали, що вона повинна будуватися за наказом зверху. Вони не розглядали варіанту, за якого така система могла б скластися знизу і зростати угору, адже вважали, що окремі підсистеми не зможуть функціонувати ефективно без всеосяжної загальнонаціональної системи. Вони боялися, що поступовий підхід лише зміцнить існуючі методи управління економікою. Але оскільки кожна окрема частина загальнонаціональної системи управління не була життєздатною сама по собі, то й система в цілому виявилася неспроможною»¹.

Іншою відомою спробою формування електронного уряду став Кіберсин («кібернетичний синергізм»²) – проект, який був частково реалізований під час президентства С. Альєнде, і мав певну політичну складову, в рамках якої планувалося побудувати не просто систему електронного документообігу, або навіть систему управління промисловістю, але створити систему, здатну підтримувати стан загальнонародного консенсусу, керуючи державою відповідно до загальнонародних інтересів³.

Утім, військовий переворот 11 вересня 1973 р., у ході якого С. Альєнде було вбито, а до влади прийшла військова хунта на чолі з генералом А. Піночетом Угарте, призвів до закриття проекту «Кіберсин».

Третій проект, на відміну від радянського та чилійського, завершився позитивним результатом. Цим проектом став Арпанет, на основі якого виник Інтернет через активне залучення громадянського суспільства.

Антибюрократичний потенціал електронного урядування спирається на нівелювання суб'єктивного фактору в державному управлінні. Це ж створює перепони для корупції.

Водночас, той рівень контролю над грошообігом, який здатне дати електронне урядування, багато в чому зробить корупційні діяння мало можливими.

Нинішній же підхід, коли держава намагається боротися із корупцією шляхом інституціональних правових реформ (створення НАБУ, намагання створити антикорупційний суд) є лише косметичними спробами її подолати. Як уявляється, держава намагається протидіяти корупції за допомогою бюрократії, забуваючи, що остання є технологією індустріального світу. В умо-

¹ Герович В. Интер-Нет! Почему в Советском Союзе не была создана общенациональная компьютерная сеть [Электронный ресурс] / Вячеслав Герович // Неприкосновенный запас. – 2011. – № 1 (75). – URL: <http://magazines.russ.ru/nz/2011/1/ge4.html>

² Бир С. Мозг Фирмы / Стэффорд Бир ; [пер. с англ. М. М. Лопухина. – М. : Радио и связь, 1993. – С. 258.

³ Система Киберсин. Воспоминание о будущем [Электронный ресурс] // Журнал ЖЖ. – 2013. – 09 октября. – URL: <http://anlazz.livejournal.com/18780.html>

вах же світової постіндустріальної революції бюрократія трансформується у бюрократизм, а останній обов'язково тягне за собою суб'єктивний чинник і можливість нової корупції.

Розірвати це коло можна лише через активне застосування небюрократичних державних технологій, які стають доступними через реалізацію відповідних правових реформ.

Gaabriel Tavits,
Professor of Social Law
University of Tartu School of Law
(Estonia)

**REFORM OF SOCIAL SECURITY LAW: WHY DO WE NEED
GENERAL PART IN SOCIAL SECURITY LEGISLATION? /
РЕФОРМА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:
ЧОМУ НАМ ПОТРІБНА ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА
СОЦІАЛЬНО-ЗАХИСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Естонія почала реформувати своє соціально-захисне законодавство п'ять років тому. Ідея реформи полягала в тому, щоб створити соціальний кодекс, прикладом була Німеччина, де такий кодекс існує. Першим етапом підготовки соціального кодексу була розробка загальної частини. Загальна частина була сформульована двома прийнятими законами: «Про соціальний добробут» та «Про допомогу у працездатності». Головним питанням, на яке необхідно дати вичерпну відповідь, що має регулювати загальна частина соціального кодексу?

INTRODUCTION

Estonia started to reform its social security legislation already five years ago. The idea of the reform was to create the social code. The example was Germany, where there exists the social code.¹

Estonia started creation of its social code with the general part – with General Part of the Social Code Act.² The Act on general part of the Social Code came into force with two other acts – Social Welfare Act³ and Work Ability Allowance Act⁴.

The main and most important question is what shall be regulated in general Part of Social Code?

¹ M-L. Aasamets. Sotsiaaõiguse korrastamise vajadus ning lähtekohad (Need to reform social law and its basis), *Juridica*, 2010, No 8, pp 589-596.

² General Part of the Social Code Act (Sotsiaalseadustiku üldosa seadus), English translation available: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/505022016003/consolide>, accessed: 21.10.2016.

³ Social Welfare Act (Sotsiaalhoolekande seadus), English translation available: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/507072017009/consolide>, accessed: 22.10.2016.

⁴ Work Ability Allowance Act (Töövõime toetuse seadus), English translation available: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/524072017007/consolide>, accessed: 21.10.2016.